

БӨЛІМ: АҒЫЛШЫН ТІЛІ

Шет тілін оқытудағы әдістемесі

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.05.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/153046/

Автор: Қожабай Сағынжан

Елі: Қазақстан

Университет: Академик Е.А Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Шет тілін оқытудағы әдістеме

Кіріспе

Білім беру прогресінің қазіргі кезеңі жаңа бағыт – инновациялық педагогиканы әкелді. Инновациялық-ағылшын тілінен аударғанда «инновацияны енгізу (тарату)» дегенді білдіреді. Ғылыми бағыттар бойынша инновация және инновация ұғымдары бір-бірінен ерекшеленеді. «Инновация» дегеніміз-құрал, жаңа әдіс, әдістеме, технология. «Инновация» — бұл білім беру, белгілі бір кезеңдерде дамитын процесс. Әлемдік ғылымның дамуы күннен-күнге өсіп, дамып келеді. Дәл осы жағымды оқиға біздің жерімізге де әсер етті. Біздің ғылыми әлемде озық инновациялық технологиялар қолданылады. Нәтижесінде, Президентіміздің биылғы жылды» жастарды қолдау және қоғамдық денсаулық сақтау жылы » деп атауы да еліміздің жастарының жауапкершілігін одан әрі арттырды. Білім беру саласына озық және заманауи инновациялық технологияларды кеңінен енгізу жастардың шет тілін үйренуіне кең мүмкіндіктер мен биіктерге жол ашты десек қателеспейміз.

Әдебиеттерді талдау және әдістемесі

Тіл үйрену-қазіргі қоғамдағы маңызды бағыттардың бірі. Қарым-қатынас құралы ретінде тілді іс жүзінде табиғи ортада, яғни отбасында, көпшілік арасында немесе ұйымдасқан түрде меңгеруге болады. Ал лингвистикалық құбылыстар туралы білім теория жүзінде оқытылады. Қазіргі уақытта халықаралық қатынастар қызып тұрған кезде тілдерді білу, әсіресе көптілділік үлкен рөл атқарады. Біздің елде оқитын студенттер мен студент қыздар әдетте үш тілде оқиды. Бұл тілдер арнайы атаулармен

белгіленеді. Олар: ана тілі, екінші тіл және шет тілі. Ана тілі-ойлауды қалыптастыруға жеке қатысатын алғашқы тіл. Олар екінші тілде сөйлегенде, оны басқа ұлт өкілдерінен тұратын бауырластарының, көршілерінің тілі ретінде қарастырады. Шет тілі-басқа елдің тілі. Ана тілі мен екінші тіл табиғи жағдайда, ал шет тілі жасанды ортада оқытылады. Шет тіліндегі қарым-қатынас негізінен сыныпта мұғалімнің жетекшілігімен жүзеге асырылады. Үш тілдің ішінде шет тілін оқыту мен оқыту белгілі бір аспектілері бойынша түбегейлі ерекшеленеді. Бұл өз кезегінде шет тілін оқытудың тиісті технологиясын қолдануды қажет етеді. Шет тілі мұғалімінің әдістемесін қолдана отырып, жетістіктерді мұқият игере отырып, үздік студент жинақталған тілдік тәжірибе нормасы туралы нақты білімге және оны одан әрі жетілдіруге қол жеткізеді. Шет тілдерін тиімді оқыту оның әдістемесін білуді талап етеді. Шет тілдерін оқыту мен оқыту көбінесе шет тілін оқыту әдістемесінің теориялық дамуына және теорияны практикада шығармашылықпен қолдануға байланысты. Әдістеменің пәні-шет тілі пәні арқылы оқыту процесі мен әдістері, шет тілін оқыту туралы ғылым, мұғалім мен оқушының іс-әрекетін зерттеу әдістемесінің пәні. Әдістеменің негізгі ұғымдары әдіс, нұсқаулық, принцип болып табылады. Дидактика-біз нені үйретеміз? оқу мазмұны есептеледі. Әдістеме-біз қалай оқытамыз? оқытудың әдістері мен тәсілдерін білдіреді. Әдіс-әдістеме ұғымы грек-латын тілінен аударғанда «methodos» — «methodos» сөзінен шыққан, ол белгілі бір мақсатқа жетелейтін жолдар, әдістер дегенді білдіреді. Әр түрлі әдебиеттерде бұл терминнің тар және кең мағынасын табуға болады. «Әдістеме» термині тар мағынада белгілі бір курстық оқу үдерісімен байланысты ұғымды білдіреді. Бұл сабақты жоспарлауға және оқу материалдарын дайындауға қатысты нұсқаулықтарды қамтитын бақыланатын сабақ процесі ретінде түсіндіріледі.

«Әдіс» термині кең мағынада оқу материалын іріктеуді, стратификациялауды және таратуды білдіреді. Германияда 60-шы жылдардан бастап дидактика «мен» әдістеме» тар мағынада қолданыла бастады. Дидактикаға сәйкес, білім беру мазмұны қандай оқытылады? Ал оқытудың қандай әдістері оқытылады? Мәселелерді шешумен айналысады. Шет тілдерін үйрену-бұл ақыл-ой тәрбиесінің құралы ғана емес, сонымен бірге басқа мәдениеттің тәрбиелік байлығы мен құндылықтарымен танысып, оларды мәдени өмірге енгізу арқылы адамның жеке басын қалыптастыру процесі. Еуропада шет тілдерін үйрену ұзақ уақыт бойы жоғары білім алудың артықшылығы болып саналды және мемлекеттік мектептерде артықшылықтары бар адамдарға сабақ берді деп есептеледі. Шет тілін ғылым ретінде оқыту әдістемесінің 200 жылдан астам тарихы бар. Осы кезеңде шет тілін оқыту әдістемесіне әр түрлі көзқарастар білдірілгенін байқауға болады. Осы көзқарастардың бірі Академик Л.В. Щербаға тиесілі деп есептеледі. Оның пікірінше, оқыту әдісі кез-келген пәнді ғылым болғанына қарамастан, теорияға қайшы келсе де оқыту болып табылады. Ол практикалық мәселелерді шешеді. Атап айтқанда, шет тілін оқыту әдістемесі тек психологияның дәлелдеріне ғана емес, жалпы және нақты лингвистикалық зерттеулерге негізделген. Егер лингвистика лингвистикалық

құбылыстардың пайда болуы мен қозғалысының заңдылықтарымен айналысатын болса, онда әдістеме осы заңдылықтарға сүйене отырып, қажетті лингвистикалық құбылысты іс жүзінде қолдану үшін не істеу керек деген сұраққа жауап береді. заңдар. Әдістеме бойынша ең құнды кітаптарды лингвистер де жазған. Психологтар шет тілін оқыту әдістемесіне өзіндік көзқараспен қарады. Психология, керісінше, студенттердің бұл пәнді қалай меңгеретіндігімен айналысады. Бірақ бұл пікірді толығымен біріктіру мүмкін емес. Себебі мұғалім оқыту процесінде, ал оқушы ассимиляция кезеңінде белгілі бір психикалық процестер мен жағдайларды бастан кешіреді, қаласа да, қаламаса да, психология заңдарына сәйкес келеді және олардың ықпалында болады. Әдістеме тарихы бойынша әдебиеттерді тереңірек зерттеу кейбір зерттеушілердің әдіснаманы өнер деп атайтынын көрсетеді. Олар әдетте француз әдіскері Пенлаченің пікіріне сілтеме жасайды, яғни «жақсы «немесе» жаман «әдіс жоқ,» жақсы «немесе» жаман » мұғалімдер бар. Осылай ойлайтындар үшін неміс әдіскері Э.Отто 1924 жылы айтқан ойларымен жауап бере алады. Басқа нәрселермен қатар, онда былай делінген: «егер біреу әдістемені өнер деп санаса, ол ғылым теориясын оның практикалық қолданылуымен шатастырады.»

Шет тілін оқыту әдістемесінде қабылданған негізгі ұғымдарға мыналар жатады: білім беру жүйесі, оқыту әдісі, оқыту принципі, оқыту құралдары, әдістемелік техника. Шет тілін оқытуды алу әдісі-бұл шет тілін оқытудың практикалық, жан-жақты, тәрбиелік және дамытушылық мақсаттарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін мұғалім мен оқушының іс-әрекетінің жиынтығы деп аталады.

«Әдіс» термині «білім беру әдістерінің жиынтығы» және «білім беру бағыты» мағыналарында қолданылады. Біріншісі білім беру теориясында процедуралық әдістер мағынасында қолданылса, екінші мағынада оны оқыту әдістерінің тарихы туралы еңбектерден табуға болады. Мысалы, шет тілі оқытудың аударма әдісі, тогури әдісі, саналы салыстырмалы әдіс, дәстүрлі әдіс, интенсивті әдіс және т.б. болып саналады. «Шет тілінің әдістемесі» термині адамның санасында ассоциативті «байланыс» деп аталатын нәрсені тудырады: ең алдымен, бұл тілді оқытуға бағытталған әдістер мен әдістемелік әдістердің жиынтығын немесе оқыту әдістері туралы ғылыми білімді білдіреді., және, ақырында, тәуелсіз педагогикалық ғылым еске түседі.

Шет тілін оқыту әдістемесі дидактикамен үйлесімді, өзара байланысты дамыды. Барлық оқу пәндерінің оқыту теориялары дидактикаға негізделгенін, олардан ғылыми нәр алатынын бәріміз білеміз. Шет тілін оқыту дидактикаға да негізделген. Білім беру дидактикасының жалпы теориясы, белгілі бір оқу пәнін оқыту әдістемесі, лингводидактика тілдерді оқытудың Жалпы теориясы, лингвометодика белгілі бір тілді оқыту ғылымы ретінде қарастырылады. «Әдіс» термині мұғалім-тәрбиеші мен оқушының білім, біліктілік, дағдыларды игеру, оқушылардың дүниетанымын қалыптастыруды

қалыптастыру және танымға мүмкіндіктер жасау жолындағы жұмыс әдісін білдіреді. Бұл тұжырымдаманың сансыз анықтамалары бар. Шет тілдерін оқытуда әдістерді енгізу ежелгі дәуірден басталды, ал принциптер салыстырмалы түрде жаңа әдістемелік терминдер болып табылады. Тарихи тұрғыдан әдістер төрт топқа топтастырылған, олардың атаулары «Тәжима», «тогри», «киеши», «аралаш»деп аталады. Әдістердің тарихын көрнекті әдіскер Профессор И.В. Рахманов терең зерттеген. Аударма әдісі негізінен екі формада болады және грамматикалық аударма және мәтіндік аударма әдістерінің атауларымен көрсетіледі. Грамматика-жалпы білім беру мақсатында оқытылатын шет тілін аудару әдісі тұрғысынан. Грамматикалық жаттығулар тіл үйренушінің логикалық ойлауын дамыту мақсатында орындалды. Грамматикалық білімді бекіту білім берудің негізгі мақсаты ретінде қабылданды. Бұл әдістің негізгі принциптері келесідей:

1. Тіл үйрену жазуға негізделген.
2. Зерттеу пәні ретінде грамматика алынды, соған сәйкес сөздік қоры да таңдалды. Грамматикалық жаттығуларды орындау-жұмыстың негізгі әдісі.
3. Бұрын грамматикалық ереже жатқа жатталатын, содан кейін ережеге сүйене отырып сөйлем құрау ұсынылатын.
4. Сөздердің грамматикалық формасы мен мағынасы аударма құралында сөзбе-сөз ашылады.
5. Сөзбе-сөз аударма және құрғақ жаттау арқылы тілдік материал ассимиляцияланады.
6. Бұл сөздерді контекстен тыс оқшауланған түрде еске түсірумен шектеледі. Аудармасыз әдіс. Тарихи тұрғыдан алғанда, бұл әдістің әртүрлі көріністері белгілі. Оларды екі үлкен топқа бөлуге болады: табиғи және дұрыс әдістер. Шет тілін табиғи әдіспен үйрену ана тілін меңгеру шарттарына қатысты монотонды болуы керек. Әдістің негізгі мақсаты-шет тілінде сөйлеуді үйрену арқылы оқу мен жазуды үйренуге мүмкіндік жасау деген идея практикалық мақсатта қалыптасады. Табиғи әдісті құрайтын принциптердің ішіндегі ең маңыздысы-тілдік ортаны құру. Ұсынылған әдістемелік принциптерді практикалық қолдануға арналған тарауда. Бұл әдіс көріністерінің шығармашылық белсенділігінде айқын сезіледі. Жаңа интерпретацияда шет тілін оқытудың алға қойған мақсаттары негізінен прагматикалық лингвистикалық зерттеулердің нәтижелеріне негізделді. Тіл білімінің бұл саласы тілді лингвистикалық формалар жүйесі ретінде емес, адам қызметінің саласы ретінде түсіндіреді. 70-жылдардың басынан бастап шет тілдерін оқыту саласында жинақталған жаңа тұжырымдар жиынтығы білім берудің мақсатын анықтау саласындағы қызу пікірталастарға алып келді. Жаңа оқу жоспарлары қабылданды, оның мақсаты шет тілін оқытудың негізгі бағыттарын анықтай

отырып, студенттерді ойлауға, шет тілінде сөйлесуге үйрету болды.

70-ші жылдары «коммуникативті әдіс» бірқатар әрекеттерден кейін бірнеше кезеңде өз растауын тапты. Осының аясында әдістеме ғылымы дамыды. Біз оның әдістемесін терең зерттемей-ақ ешбір шет тілін меңгере алмаймыз. Шет тілін оқыту әдістемесінде «коммуникативті дидактика» әдісі де маңызды болып саналады. Коммуникативті дидактика біріктіреді: — сабақтың ашық және икемді тұжырымдамасы; — тақырыбы мен мазмұны маңызды; — сабақтағы жұмыстың негізгі формасы: әңгімелесу және топтық жұмыс; — оқушылардың белсенділігін арттыруға және тілді шығармашылықпен және еркін қолдануға көп көңіл бөлу қажет; — түсінуге негізделген ойды білдіру принципі бойынша жаттығуға мұқият назар аудару; — визуализациямен ойындар (көруді қолдау); — тілді Ауызша қолдану және сонымен бірге түпнұсқа мәтіндерді түсіну маңызды болып саналады. Коммуникативті дидактика табиғи сөйлеу жағдайын құлақпен түсіну үшін материал ретінде пайдалануға басымдық берді, яғни көліктегі, вокзалдағы хабарландырулар, радио мен теледидардағы жарнамалар, телефон арқылы сөйлесу сияқты нәрселерге мысалдар келтіруге болады. және т. б. Ақпаратты тыңдау және түсіну қабылдауға дейін қойылған мақсаттар өзгерді. Оның тыңдағанын айту және бақылау да басқаша болды. Әрбір шет тілі сабағы мәдениеттердің тоғысқан жері және мәдениетаралық қарым-қатынас тәжірибесі болып табылады. Өйткені бұл үдерісте шет тіліндегі әрбір сөз шетелдік өмір мен мәдениетті бейнелейді. Мұғалімдердің алдында тұрған міндет-студенттер мен студенттердің көпшіл және коммуникативті қабілеттерін дамыту. Ол үшін оқулықтарды әзірлеуге бағытталған оқытудың жаңа әдістерін және адамдарды тиімді қарым-қатынас жасауға үйрететін шет тіліндегі төрт сөйлеу әрекетін меңгеру қажет. Егер бұл үдерісте коммуникация құралдары, экспозиция, технологиялардың заманауи түрлері, әдістері, жүйелілік принципі қамтамасыз етілсе, білім берудің сапасы мен тиімділігі арта береді. Табысты жұмыс істеуі үшін тек пәндік, педагогикалық, психологиялық білім ғана емес, сонымен бірге тағы бір ерекшелігі-мұғалімнің қарым-қатынас жасау дағдылары мен қабілеттері қажет деп саналады. Бала кезінен бастап адам коммуникативті дағдыларды игере бастайды. Бірақ есейе келе әркім қажетті қарым-қатынас деңгейін орната алмайды. Педагогикалық қарым-қатынас әдісі пәндік білім мәдениетіне, дағдыларды игеру реттілігіне, студенттер арасындағы тұлғааралық қатынастарға әсер етеді, оқу процесінде белгілі бір моральдық-психологиялық ахуал туғызады. Қарым-қатынас жеке тұлғаны әлеуметтендірудің маңызды шарты болып табылады. Бұл кезеңде педагогикалық қарым-қатынастың шын мәнінде не екенін білу қажет деп саналады. Педагогикалық қарым-қатынас-бұл өзара ақпаратқа негізделген мұғалім мен тәрбиешінің өзара әрекеті, ең алдымен тәрбиелік, педагогикалық қарым-қатынастағы серіктесті түсінуге, сондай-ақ өзара әрекеттесу әрекеттерін жүзеге асыруға көмектесетін алмасу. Бұл жағдайда ақпарат ауызша да, сөйлеу арқылы да, вербалды емес тәсілдермен де беріледі. Педагогикалық қарым-қатынас процесінде мұғалім үлкен рөл атқарып, оқушыларға үлгі болуы керек. Мұны

оның коммуникативті мәдениеті бойынша бағалауға болады. Мұғалімнің коммуникативті мәдениеті-бұл оның оқу іс-әрекеті процесінің субъектілерімен кәсіби-педагогикалық қарым-қатынас. Коммуникативті мәдениеттің қажетті деңгейі ретінде бұл жағдайда мұғалім өз оқушылары мен әріптестерін жағымды қабылдай алатындығын, сонымен қатар оқыту мен тәрбиелеу мақсаттарына сөзсіз қол жеткізе алатындығын анықтауға болады. Коммуникативті мәдениеттің әлеуметтік маңыздылығы оны иеленетін мұғалімнің білім беру процесінің барлық субъектілерінің өзара әрекеттесуінде жағымды психологиялық ахуал туғыза алатындығында, білім беруді модернизациялаудың маңызды принциптері бола отырып, гуманизм мен демократияландыруды жүзеге асыра алатындығында.. Жеке маңыздылығы коммуникативті мәдениеті бар мұғалімнің өзіне деген сенімділігінің жоғары деңгейінде, тәлімгерімен сөйлескенді ұнататындығында, таңдаған еңбек іс-әрекетінде өзін еркін сезінуінде. Мұғалімнің коммуникативті мәдениетінің құрылымына мыналар кіруі мүмкін:

1. Коммуникативтік дағдылар.
2. Мұғалімнің қарым-қатынасқа қол жетімділігі.
3. Мұғалімнің қарым-қатынас мәдениеті.
4. Педагогикалық қарым-қатынас әдістері.

Қарым-қатынас дағдыларын келесі топтарға бөлуге болады: 1. Әлеуметтік-психологиялық дағдылар. Олар студенттерді қарым-қатынасқа түсуге дайындайды, жағымды әсер қалдырады, әр оқырманға өзінің жеке басын, ұстанымының деңгейін қабылдауға көмектеседі, тұлғааралық қатынастардың дамуын болжайды, психологиялық ықпал ету құралдарын қолдануға, сендіруге, сіңіруге, анықтауға мүмкіндік береді.

2. Адамгершілік және эстетикалық

дағдылар. Бұл адамгершілік, демократиялық негізде қарым-қатынасты көруге, кәсіби этикет ережелерін сақтауға, әр оқушының тұлға ретінде қадір-қасиетін орнатуға, студенттер ұжымымен және әр студентпен шығармашылық ынтымақтастық орнатуға мүмкіндік беретін дағдылар.

3. Эстетикалық дағдылар. Бұл ішкі және сыртқы күйлерді үйлестіру, суретшінің қабілеттерін меңгеру, эстетикалық өзін-өзі көрсету, жасөспірімдерді қарым-қатынастың жоғары мәдени деңгейіне тарту, олардың эмоционалды көңіл-күйін, оптимистік қабылдауын белсендіру қабілетімен анықталады..
4. Технологиялық дағдылар. Бұл білім беру құралдарының, әдістерінің, әдістерінің өзара әрекеттесуінің әртүрлі формаларын таңдау, қарым-қатынасты басқарудың оңтайлы әдісін таңдау және оның тәрбиелік тиімділігін арттыратын педагогикалық әйелдікті байқау қабілетімен анықталады. Қажетті жеке

қасиеттердің ауқымы

педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті үшін көпшілдік, ашықтық, ұстамдылық, талапшылдық, шынайылық, шыдамдылық, төзімділік, тактика сияқты қасиеттер жатады.

Қорытынды

Шет тілін үйрену-бұл адам күрделі психологиялық өзгерістерге ұшырайтын көп қырлы оқу процесі. Атап айтқанда, шет тілін ана тілімен салыстыру процесі жүріп жатыр. Бұл процесте оқытудың әртүрлі әдістері мен технологиялары қолданылады. Заманауи педагогикалық технологиялардың көмегімен ана тілімен салыстырғанда шет тілін оқыту тиімді нәтиже береді. Шет тілін оқыту оның әдістемесін білуді талап етеді.

Шет тілін оқыту процесінде әдістеме мен технология маңызды рөл атқарады. Сабақты ұйымдастыру кезінде әдіснамалық ғылымның әртүрлі әдістері қолданылады. Шет тілін оқыту әдістемесінде коммуникативті дидактика әдісі, мәдениетаралық байланысты ұйымдастыру әдісі, жаттығуларды ұйымдастыру әдісі кеңінен қолданылады. Барлық үш әдіс бір-бірімен байланысты және бірін-бірі толықтырады. Әдістеме ғылымы дидактика ғылымымен байланысты болғандықтан, шет тілін үйрену кезінде ол коммуникацияға негізделеді, коммуникативті дидактика әдісі пайда болады. Коммуникативті дидактика әдісін қолдану процесінде мәдениетаралық қарым-қатынасты қалыптастырудың педагогикалық әдісі де қалыптасуда. Шет тілін үйрену нәтижесінде басқа елдің мәдениеті де игеріледі. Шет тілін оқыту саласында қажетті білім алу үшін» жаттығуларды ұйымдастыру технологиясы » маңызды рөл атқарады. Жаттығу-барлық білімді меңгерудің ең жақсы тәсілі. Жаттығу шет тілін үйренуде ғана емес, сонымен қатар барлық салалық білімді меңгеруде де оң нәтиже береді. Сабақты тиімді ұйымдастыру, педагогикалық іс-әрекеттің рөлі, ондағы заманауи педагогикалық технологиялар теңдесі жоқ. Қарым-қатынас тәсілімен шет тілін үйрену процесін ұйымдастыру, келесі кезеңді мәдениетаралық қарым-қатынас деңгейіне жеткізу және мыналарға назар аудару керек нәтижелерге қол жеткізу маңызды: иә, соңғы қадам, «жаттығу технологиясы». Шет тілін оқыту процесін жүйелі түрде ұйымдастыру үшін заманауи педагогикалық ақпараттық-коммуникациялық технологиялар туралы білімді игеру қажет.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.